

EHL-i HAK

(أهل حق)

Daha çok Batı İran'da
ve Irak'ın bazı bölgelerinde yayılan,
eski dinlerden ve aşırî Şiilik'ten
etkilenen bir fırka.

Ehl-i Hakk'ı gulât-ı Şîa'dan sayarak Aliilâhîler veya Aliyyullâhîler adıyla anma temayülü bazı kaynaklarda göze çarpıyorsa da bu anlayış doğru değildir. Gerçi Ehl-i Hak da Alevîler gibi Hz. Ali'yi Tanrı'nın bir zuhuru sayarak onu Hz. Peygamber'den üstün kabul eder; ancak bu inanç Ehl-i Hakk'ın düşünce sisteminde merkezî bir yer tutmaz. Üstelik İran Kürdistanı'nda bulunan Aliilâhîler Ehl-i Hak'tan büsbütün ayrı bir topluluk oluşturlar. Bütün Ehl-i Hak fırkalarınca kabul edildiğine göre mezhebin gerçek kurucusu 671 (1272) yılında doğan, 716'da (1316) mezhebinin yaymaya başladığı rivayet edilen ve Sultan Suhak diye bilinen Sultan İshak'tır. Şehrizor civarındaki Berzence'de Seyh İsfî (İsâ) ve Remziyâr lakaplı Hatun Dâyre'nin çocukları olarak dünyaya gelen Sultan Suhak'ın dedesi aslen Hemedanlı olup Gûrân bölgesine yerleşen bir seyyiddir. Böylece nesibinin İmam Mûsâ el-Kâzım'a ulaştığı rivayet edilir. Bir süre sonra Berzence'den hicret ederek günümüzde İran Kürdistanı'nda bulunan Kırmanşah yakınlarındaki Evruman'ın Şeyhân köyüne yerleşen, rivayetlere göre hiç evlenmeyen ve 100 yıldan fazla yaşayan Sultan Suhak, Ehl-i Hak doktrinini burada Perdîver denilen yerde kurmuş, mezhep teşkilâtının iç düzeni için Benyâmîn adlı şahsı pîr, Dâvûd'u da delil olarak görevlendirmiştir. Bu ikisi de evlenmedikleri ve halef bırakmadıkları için mezhep mensupları Hânedân-hâ-yı Heftegâne adıyla yedi büyük aileye ayrılarak onların idaresi Sâdât-ı Hânedân-ı Hakikat adı verilen Ehl-i Hakk'ın ileri gelenlerinden yedi pîre bırakıldı. Sultan Suhak'ın ölümünden sonra kurulan dört ve daha sonraki bir aile ile birlikte hânedan sayısı on ikiye yükseldi. Bunun için Ehl-i Hakk'a mensup olan her fert bu on iki aileden birine bağlanmak ve onunla ilgisini sürdürmek durumundadır. Ölüm tarihi kesin olarak bilinmeyen Sultan Suhak'ın Ehl-i Hak mensuplarınca en önemli yer olarak kabul edilen türbesi İran Kürdistanı'nda Perdîver yakınlarında bulunmaktadır.

Ehl-i Hakk'ın bütün kollarının paylaştığı en önemli inanç, Tanrı'nın yedi defa belli bir insan şeklinde hulûl etmiş olduğu şeklindeki inanıştır. Tanrı ilk hulûlünden önce ezel âleminde kâinat denizinin dibindeki bir incinin içinde bulunurken daha sonra âlemlerin yaratıcısı olan Hâvendigâr şeklinde zuhur etmiş, ikinci hulûl şekli olan Ali Murtazâ'yı (Ali b. Ebû Tâlib) Şah Hûşîn (Baba Hûşîn) takip etmiştir. Büyük bir ihtimalle tarihî bir şahsiyet olan Şah Hûşîn, Ehl-i Hak rivayetlerine göre V veya VI. (XI-XII.) yüzyılda Lûristan'da yaşamıştır. Allah'ın dördüncü defa hulûl ettiği kişi ise fırkanın kurucusu olduğu belirtilen Sultan Suhak'tır. Bu dört hulûl konusunda ittifak varsa da Sultan Suhak'tan sonra Allah'ın kimlere hulûl ettiği hususunda Ehl-i Hak kolları arasında görüş birliği yoktur. En yaygın rivayete göre son üç zuhur Kırmızı (Şah Veys Kulı), Muhammed Beg (Mamad Beg) ve Şah Âteş şeklinde olmuştur. Sultan Suhak gibi Kırmızı da Şehrizor bölgesinde yaşamış, fakat Muhammed Beg fırkanın merkezini önce Kuzey Lûristan'a, sonra da Azerbaycan'da bulunan Acari şehrine nakletmiştir. Âzerî Türkçesiyle yazılan *Kutubnâme* adlı eserde Hatâî mahlasıyla anılan Şah İsmâil'den saygıyla bahsedildiği dikkate alınırsa Muhammed Beg'in Safevîler'le iyi ilişkiler içinde olduğu anlaşılır. Tanrı'nın sonuncu zuhuru olan Şah Âteş, Muhammed Beg'in oğlu olup 1114 (1702-1703) yılında şahin şekline bürünerek ebediyen gözlerden kaybolmuştur. Bu tekrarlanan zuhur veya hulûller Tanrı'nın giydiği elbiselere benzetildiği için "libâs câme" veya "dun pûşiden" (elbise giymek) şeklinde adlandırılmıştır.

Tanrı'nın zuhuru olan yedi kişiye "yârân-ı çâr melek" denilen dört melek refakat etmiştir. Ulûhiyyet cevheri her libas-ta yeniden zâhir olduğu gibi bu dört melek de her yeni zuhur ile beraber isim değiştirmesine rağmen her zaman aynı kalmış ve Tanrı gibi yedi değişik elbise giymiştir. Dört meleğin yanında her zuhura refakat eden bir de kadın melek olduğuna inanılır. Bu meleklerin adları ilk iki devirde İslâmî öğretiler ve Şîa geleneğinden alınmıştır. Meselâ yaratıcı Hâvendigâr ile birlikte Cebrâil, Mîkâil, İs-râfil ve Azrâil'in yanında ayrıca adı bilinmeyen bir kadın melek vardır. İkinci hulûlün mazharı olan Ali Murtazâ'ya refakat eden melekler Selmân, Kanber,

Muhammed ile (Hz. Peygamber) Nusayr (İbnü'n-Nusayr [?]) ve kadın melek olarak da Fâtıma'dır. Hz. Âişe ile Muâviye b. Ebû Süfyan ise şeytanın takipçileridir. Üçüncü hulûlde Şah Hâşîn'in melekleri Baba Büzürg, Kâkâ Rıdâ (Rızâ), Kore Fakî, Baba Tâhir, Mâmâ Celâle; dördüncü zuhur olan Sultan Suhak'ın melekleri de Benyâmîn, Dâvûd, Pîr Mûsî (Mûsâ), Mustafa Dâvûdân ve Suhak'ın annesi Hatun Dâ-yire'dir. Bundan sonraki üç hulûlün melekleri ise ihtilâflıdır.

İlâh cisme bürünmek suretiyle zuhur ve tecelli edince insanlar arasında da tenâsühün cereyan etmesi buna uygun düşmektedir. Bu bakımdan insan ruhlarının tenâsühü Ehl-i Hakk'ın inançları arasındadır. Gayesi ruhun tasfiyesi olan ve aşırî Şîa'da görülen tenâsüh, "bin bir don değiştirme" şeklinde ele alınır. Buna göre insanlar ölümden korkmamalıdır. Zira ölüm ördeğin suya dalması ve sonra tekrar çıkması gibidir. Bu bakımdan sarı topraktan (zerde-gil) yaratılan Ehl-i Hak mensuplarının ruhları bin bir defa doğup öldükten sonra tamamen pak olup kurtulacak; kara topraktan (hâk-i siyâh) yaratılan diğer insanlar Şehrizor ovasında (veya bazı rivayetlere göre Sultânîye) vuku bulacak mahşerden sonra toptan lânetlenecek ve yok olacaklardır. Ayrıca Ehl-i Hak, İsnââşerî Şiîleri gibi mahşerden önce "sâhibü'z-zamân" olarak bilinen, fakat görevi belli olmayan Mehdi'nin zuhur edeceğine de inanmaktadır. Ferdî ibadetler hakkında pek az bilgi bulunmakla birlikte İslâm'a yakın olanlarının "namâz-ı Ehl-i Hak" dedikleri ve şer'î namazın tamamlayıcısı saydıkları namaza karşılık, çoğunluk namaz yerine niyazın konulduğunu kabul ederek haftada bir defa yapılan nezir veya zikir cem'lerine katılmayı ibadet konusunda yeterli görürler. Bunlar, "ehl-i namâz" diye adlandırdıkları müslümanlardan ayrıldıklarını ortaya koymak amacıyla kendileri için "ehl-i niyâz" ifadesini kullanırlar. Mükellef olan her Ehl-i Hak ferdinin her yıl muayyen zamanda üç gün oruç tutması gereklidir. Orucun kış mevsiminde tutulması benimsenmekle birlikte mevsimin hangi günlerinde tutulacağı hususu ihtilâflıdır. Rivayetlere göre Sultan Suhak, üç arkadaşıyla birlikte düşmanlarından kaçıp kurtulmaya karar verdiğinde Şenderkûh dağında bir mağaraya sığınmış ve burada üç gün aç kalmıştı. Oruç onların bu hâ-

tırasını ta'ziz maksadıyla tutulur ve dinin en önemli rükünlerinden sayılır.

Ehl-i Hak âyinlerinin başında, cem veya cem' denilen ve cemhâne adı verilen mahalde veya genellikle evlerde yapılan toplantılar gelir (cem veya cem' terimi Alevîler ve bir kısım Bektaşîler tarafından da kullanılmaktadır). Cem'lerde Gûrânî veya başka dillerde söylenen, "kelâm" yahut "defter" adı verilen, Ehl-i Hak büyüklüğünün şiir şeklinde ortaya koydukları söz ve tâlimatlar daha çok tanbur ve def, bazan da ney gibi müzik aletleri eşliğinde okunur. Açıkta zikir yapılan, bazan ateş yakılan ve içki içilen bu toplantılara kadınlar da katıldığı için Ehl-i Hak diğer bazı heterodoks fırkalar gibi "mum söndürme" denilen ahlâksızlıkla suçlanmıştır.

Bu fırkanın âyinleri arasında önemli bir yer tutan kurbanlar kanlı (hûndâr: horoz, koyun, öküz vb.) ve kansız (bîhûn: ekmek veya pişirilmiş yiyecekler) olmak üzere ikiye ayrılır. Kanlı ve kansız kurban çeşidi on dörde ulaşmaktadır. Kurban âyini belli usullere bağlıdır. Etler kemiklerden ayrılır ve kemikler gömülür. Pişirilen etler ve diğer yiyecekler kurban âyinine katılanlara dağıtılır ve kurban duası okunur. Her iki çeşit kurban âyinine "sebz nemûden" (yeşillendirmek), yani hayat vermek ve canlandırmak denir. Burada eski verimlilik kültlerinin bir kalıntısını görmek mümkündür.

Her Ehl-i Hak mensubunun bir pîre bağlanması gerekir. "Ser sipürden" denilen ve on iki hânedandan bir pîre bağlanmayı sağlayan tören esnasında beş meleği temsil eden şahıslar yeni doğmuş çocuğun etrafını sararlar. Baş temsil eden küçük bir hindistan cevizi âyini yöneten kişi tarafından parçalanır. Bu parçalardan biri, üzerinde Şîî akidesi yazılı olan ve "havîze" adı verilen bir gümüş parçası ile birlikte muska gibi çocuğun boynuna asılır. Böylece hânedanların asıl pîr ve delilleri olan Benyâmîn ve Dâvûd'a biat edilmiş olur. Baş bağlananla kendisine biat edilen şeyhin soyu arasında akrabalığa benzer bir bağ kurulmuş olur ve bağlanan kişi ile pîr ailesi fertleri arasında evlenme engeli oluşur. Bu tören rituatlarının biat merasiminden alınmıştır. Nitekim İran'da fazla yaygın olmayan Hâksâr dervişleri de aynı merasimi uygulamaktadırlar.

Ehl-i Hakk'ın bir özelliği de ahlâken olgunlaşma maksadıyla bir veya birkaç

erkeklerle bir kadın arasında kurulan ve "şart-ı ikrâr" denilen mânevî kardeşliktir. Kıyamet günü için bir hazırlık olduğu belirtilen ve evlenme mânilerinden sayılan bu sunî kardeşlik Yezîdiler arasında da görülmektedir.

Bu fırka mensupları için en önemli ziyaret yeri, Perdiver yakınındaki Sultan Suhak Türbesi'dir. Bundan başka Zohâb'da Baba Yâdigâr Türbesi, Lûristan'da Bavelin dağlarında Baba Büzürg Türbesi ve Dizfûl Hürremâbâd yolunun doğusunda bir dağın eteğinde bulunan Şahzâde Ahmed Türbesi önemli ziyaretgâhlarıdır.

Bütün Ehl-i Hak kolları tarafından kutul salınan ve inançlarını belgeleyen bir kitap bulunmadığı gibi dinî meselelerde herhangi bir şeriat birliği de mevcut değildir. Mezhep daha ziyade, birbirine sıkı bir şekilde bağlı çeşitli akımların mensuplarından meydana gelen bir topluluk özelliği arzeder. Diğer taraftan Ehl-i Hak mensupları, aralarındaki etnik ve dinî gruplaşmalar sebebiyle merkezî bir organizasyon kuramadıkları gibi tarihte ve günümüzde hiçbir zaman inançlı ve âhenkli bir toplum oluşturamamışlardır. Hatta birbirine yakın iki Ehl-i Hak köyünde bile âdâb ve erkânın belirgin bir şekilde değiştiği görülür. Köylerde lider durumunda bulunan ve "seyyid" denilen kişilerin ellerinde mevcut "kelâm"lar da geniş ölçüde farklılık göstermektedir.

Ehl-i Hak büyüklerinin itikadî ve amelî konulardaki söz ve emirlerini ihtiva eden manzum kelâmlar XIX. yüzyıla kadar şifâhî olarak nakledilmekte, bu konularda yetkili olan ve "kelâmhan" denilen kimseler de nakillerde fazlalık veya noksanlık bulunmamasına özen göstermekteydi. Fakat daha sonra kelâmın yazılmasına başlanmış, son otuz kırk yıldan bu yana da bunların basılması yoluna gidilmiştir. Elde bulunan en eski kelâm 250 yıldan biraz öncesine, diğerleri ise daha geç devirlere aittir. Ehl-i Hak arasında Gûrânî dilinde yazılmış, yirmi altı kelâmdan ibaret olan *Defter-i Hazâne-yi Perdiverî* ve bu fırkanın efsanevî tarihini ihtiva eden *Kitâb-ı Serencâm* oldukça yaygındır. Kendini "kutb-i küî" diye adlandıran ve Tanrı tarafından bu işle görevlendirildiğini ileri süren Hacı Nî'metullah Ceyhunâbâdî (ö. 1920), Gûrânîce ve Türkçe çok sayıda kelâmı ve mezhebin inançlarını içine alan

Furkânü'l-ahbâr adlı eseri yanında Ehl-i Hak inançlarını tutarlı bir sistem haline getirmek amacıyla 11.116 beyitlik *Şâhnâme-i Haqîkat* adında Farsça didaktik bir eser yazmıştır. Kitabında, İran'da hâkim olan İsnâaşerî Şîîliği'ne epey taviz veren Ceyhunâbâdî'nin Suriye Alevîleri'nin bu yoldaki teşebbüslerini kendine örnek alarak Ehl-i Hakk'ın Şîî ve dolayısıyla müslüman olduklarını ispatlamaya çalıştığı tahmin edilebilir. Ceyhunâbâdî'nin oğlu olan Nûr Ali Şah İlahî'nin *Burhânü'l-ḥaḳ* ve *Ma'rifetü'r-rûḥ* adlı eserlerinde de İsnâaşerî Şîîliği'ne temayül belirtileri görülmektedir.

Sosyal bakımdan daha çok köylüler, göçebeler, fakir ahali ve dervişler arasında yayılmış bulunan Ehl-i Hak mezhebinin günümüzde en mühim merkezi İran Kürdistanı'ndaki Bahteran (eski adıyla Kirmanşah), Kasrîşîrin, Serpül ve Kerend'dir. Gûrân kavminin hepsi, Kürt aşiretlerinden Sencâbîler'in bir kısmı Ehl-i Hak'tandır. Lûristan ahalisinin çoğunluğu, bilhassa Hüleylân ve Püştikûh bölgelerindeki halkın hemen hepsi bu fırkaya mensuptur. Azerbaycan'da Tebriz, Merâğa, Urmiye, Mâkû ve bu şehirlerle yakın olan bazı köylerde, Tahran, Verâmin, Kazvin, Reşt ve Şîraz gibi şehirlerde dağınık ve küçük Ehl-i Hak toplulukları vardır. 1971 yılında bütün İran'da Ehl-i Hak nüfusu 150.000 olarak tahmin ediliyordu (Gabriel, s. 126). Irak'taki Ehl-i Hak Süleymâniye, Kerkük, Musul ve Hanikîn'de bulunmaktadır. Ermenistan ile Azerbaycan sınırlarında bulunan Karapapaklar da Ehl-i Hak mezhebine mensuptur.

Ehl-i Hak akımının, temelini aşırı Şîa'nın teşkil ettiği tipik bir derleme fırka olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim doktrin kökleri bir yandan, aşağı Dicle ve Kârûn nehri ovalarında X. (XVI.) yüzyıl sonlarına kadar hâkim olan Nusayrî aşırılığına kadar uzanır; zira Allah'ın ezel âleminde bir inci içinde bulunması Nusayrî akîdesinde mevcuttur. Öte yandan fırkada görülen Hint menşeli tenâsüh inancı da büyük bir ihtimalle aşırı İsmâiliyye ve Maniheizm doktrininden alınmıştır. İnanç sisteminde eski Gûrânî mitolojisinin hâkimiyeti yanında pîr seçimi, âyin ve âdâbda zikirler, sofralar ve ihvan cemiyetlerinde sûfî dervişlerin sistemi benimsenmiş görünmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

V. Minorsky, *Materialy dlya izučeniya persidskoy sekti Lyudi istiny ili Ali-İlahi*, Moskva 1911; a.mlf., "Notes sur la secte des Ahlé-Haqq", *RMM*, sy. 40 (1920), s. 20-97; sy. 41 (1921), s. 205-302; a.mlf., "The Sect of the Ahl-i Hakk", *Iranica: Twenty Articles*, Tahran 1964, s. 306-316 (*İslâm Ansiklopedisi* için tercüme edilen makalenin aslının genişletilmiş şekli olup çok zengin bir bibliyografya ihtiva eder); a.mlf., "Ehl-i Hak", *İA*, IV, 201-207; a.mlf., "Ahl-i Haqq", *EL²* (İng.), I, 260-263; Abbas el-Azzâvî, *el-Kâkâ'iyye fi't-târîh*, Bağdad 1368; W. Ivanow, *The Truth-Worshippers of Kurdistan*, Bombay 1953; a.mlf., *Contribution scientifique aux études iraniennes*, Paris 1970, s. 159-173, 175-180, 197-230, 279-300; a.mlf., *Cycle des fidèles compagnons à l'époque de Buhlül*, Paris 1974; a.mlf., *La Grande assemblée des Fidèles de Vérité au tribunal sur le mont Zagros en Iran*, Paris 1977; a.mlf., "Le 'Secret indicible' et la 'pierre noire' dans la tradition des Kurdes et des Lurs, Fidèles de Vérité", *JA*, CCL (1962), s. 370-433; A. Gabriel, *Religionsgeographie von Persien*, Vienne 1971, s. 125-128; Seyyid M. Ali, *Sersipürdegân: Târîh ve Şerh-i 'Akâ'id-i Dîn ve Âdâb ve Rûsûm-i Ehl-i Haqq*, Tahran 1362 hş.; Hacı Ni'metullah Ceyhûnâbâdî, *Şahnâme-i Haqiqat*, Tahran 1363 hş.; A. Bennigsen — S. E. Wimbush, *Muslims of the Soviet Empire*, Bloomington - Indiana 1986, s. 13, 132; Nûreddin Müderrisî Çehârdihî, *Haqsâr ve Ehl-i Haqq*, Tahran, ts.; a.mlf., *Esrâr-i Firâk-ı Haqsâr, Ehl-i Haqq ve Melek-Âtâ'ûsî*, Tahran 1369 hş.; J. During, *Musique et mystique*, Paris - Tahran 1989, s. 293-519; M. Moosa, *Extremist Shiites: The Ghulat Sects*, Syracuse - New York 1988, s. 185-254; C. J. Edmonds, "The Beliefs and Practices of the Ahl-i Haqq of Iraq", *Iran*, VII, London 1969, s. 89-101; H. Halm, "Ahl-e Haqq", *Elr.*, I, 635-637; *DMT*, II, 610-614.

HAMİD ALGAR

EHL-i HAL

(bk. EHLÜ'l-HAL ve'l-AKD).

EHL-i HÂL

(bk. HÂL).

EHL-i HARP

(bk. HARBİ).

EHL-i HİBRE

(bk. EHL-i VUKUF).

EHL-i HİREF

(Ahl Harf)

Zanaatkârlara, özellikle küçük el sanatlarıyla uğraşan kimselere verilen ad
(bk. ESNAF).

EHL-i İSBÂT

(Ahl İsbât)

İlâhî sıfatların varlığını kabul eden kelâmcılar için kullanılan bir tabir.

Ehl-i isbât (ehlü'l-isbât) tabiri daha çok ilâhî sıfatları ispat eden, yani zâta nisbetini benimseyen kelâmcılar için kullanılır. İlgili kaynaklarda ehl-i isbât yerine mûsbite terimi de yer alır. Allah'ın zâtına sıfat nisbet etmeyi benimsemeyenlere de nûfât ve bir anlamıyla muattıla denilmiştir.

Tesbit edilebildiği kadarıyla ehl-i isbât tabirini ilk defa Ebü'l-Hasan el-Eş'arî (ö. 324/935) *Maķâlâtü'l-İslâmiyyîn* adlı eserinde kullanmıştır. Eş'arî, kelâmcıların ilâhî sıfatlar ve fiillerle kulların fiillerine dair görüşlerini aktarırken ehl-i isbât adı altında bir gruptan bahsetmekte ve onlara ait görüşleri anlatmaktadır. Eş'arî'nin Dırâr b. Amr, Yahyâ b. Ebû Kâmil, Ahmed b. Seleme el-Kûşânî gibi âlimleri, ilâhî sıfatlarla kaderi ispat eden ve kulların fiillerinin Allah tarafından yaratıldığını söyleyen kelâmcılar grubunda göstermesinden, ayrıca **kesb*** konusunda kendisinin de bu grubun görüşünü benimsediğini ifade etmesinden anlaşıldığına göre ehl-i isbât daha çok Ehl-i sünnet âlimlerini veya onlara yakın görüşleri benimseyen kelâmcıları kapsamaktadır. Gerçi Eş'arî, Allah'a nisbet edilen idlâl (saptırma) fiilini O'nun kullarına inkâr etme gücü vermesi, tevfiği ise iman etme kuvveti bahşetmesi şeklinde kabul edenler için de ehl-i isbât tabirini kullanmış ve buna Mu'tezile'nin bir grubunu kapsamına alacak şekilde geniş bir anlam yüklemiştir, fakat yine de Mu'tezile âlimlerini genellikle ehl-i isbâtın dışında tutmuştur. Bu sebeple Eş'arî'nin terminolojisinde ehl-i isbât kavramının daha ziyade Ehl-i sünnet âlimleri için kullanıldığını söylemek mümkündür. Ebû Mansûr el-Mâtürîdî de zâtî ve fiilî sıfatlar konusunu tartışırken ehl-i isbât tabirini Ehl-i sünnet âlimleri için kullanmıştır (*Kitâbü't-Tevhîd*, s. 55). Onun en önemli takipçisi sayılan Ebü'l-Muîn en-Nesefî, "Ehl-i hak" diye adlandırdığı Ehl-i sünnet âlimlerinin ilâhî sıfatlarla ilgili görüşlerini açıklarken ispat kavramını çokça kullanır (meselâ bk. *Tebşîratü'l-edille*, I, 264-267). Bu tabir daha sonra da çeşitli âlimler tarafından benimsenmiştir. Seyfeddin el-Âmidî ve İbn Teymiyye ehl-i

isbât tabirini "ilâhî sıfatları ispat etmeye çalışan Ehl-i sünnet âlimleri" anlamında eserlerinde tekrarlamışlardır. İbn Teymiyye, sıfatlar konusunda Ehl-i sünnet'e aykırı görüşler benimseyen Cehmiyye, Mu'tezile ve felâsifeyi "nûfât" diye adlandırırken ehl-i isbât yerine zaman zaman "mûsbite" kelimesini de kullanmıştır. İbn Teymiyye, hem Selefiyye hem de Eş'ariyye kelâmcıları hakkında kullandığı ve naslarla akıl ilkelerine en uygun düşen yolu temsil ettiğini söylediği ehl-i isbâta mensup kişiler arasında Eş'arî, Bâkîllânî, Fahreddin er-Râzî ve ayrıca Ebû Saîd ed-Dârimî, Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, İbn Hâmid gibi âlimleri sayar ve Eş'ariyye'yi Selefiyye'den ayırmak için "mütekellimetü ehl-i'l-isbât" ifadesine yer verir. İlâhî sıfatlar ve fiillerin ispatı, kulların fiillerinin yaratılmışlığı, zihni ve hâricî varlıkların mevcudiyeti gibi hususlar İbn Teymiyye'nin ehl-i isbâta nisbet ettiği belli başlı kelâmî görüşlerdir. Sonuç olarak ehl-i isbât tabirinin Sıfâtiyye'nin bir başka adı olduğunu söylemek mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

Eş'arî, *Maķâlât* (Ritter), s. 668; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd*, s. 55; Nesefî, *Tebşîratü'l-edille* (nşr. Hüseyin Atay), Ankara 1993, I, 264-267; İbn Teymiyye, *Der'ü te'âruzi'l-'akl ve'n-naql* (nşr. M. Reşâd Sâlim, [Riyad] ts. (Dârü'l-Künûz-i'l-edebîyye), XI, 194-195; a.mlf., *Minhâcüs-sünne* (nşr. M. Reşâd Sâlim), [Riyad] 1406/1986, II, 153, 222; III, 224, 235; IV, 109, 128, 136, 181; V, 412; W. Montgomery Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri* (trc. E. Ruhi Fiğlahi), Ankara 1981, s. 145.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

EHL-i KIBLE

(Ahl Kible)

İnanç esaslarını değişik şekillerde yorumlayan farklı itikadî mezheplere bağlı bütün müslümanları kapsayan bir tabir.

"Kâbe'ye doğru yönelerek namaz kılanlar" anlamındaki ehl-i kible (ehlü'l-kible) tamlaması, İslâm literatüründe çeşitli kelâm ekolleri tarafından, kendilerince küfre girmediği kabul edilen ve Kâbe'ye doğru yönelerek namaz kılmanın farz olduğuna inanan (veya bunu bilfiil icra eden) değişik mezheplere bağlı bütün müslüman zümreleri ifade etmek üzere kullanılan bir tabirdir. Kur'an ve hadis metinlerinin İslâm âlimlerince farklı şekillerde yorumlanmasının bir sonucu olarak müslümanlar arasında ba-